

SÉTATÉR

Benedek Szabolcs

BALLADA EGY CSAPATRÓL

EGY KÉSZÜLŐ KÖNYV ELSŐ FEJEZETE

1986. június 2-a hétfőre esett. Átlagos kora nyári napnak ígérkezett. Az időjárás az évszaknak megfelelően alakult, a kánikula még nem robbant be, de már érezni lehetett a nyár hevét. Alig pár nap volt hátra az iskolai évből, ennek megfelelően ez az időszak több családban is tervezgetéssel telt: a hamarosan induló és legalábbis a szülők számára végtelen hosszúnak tűnő vakáció heteiben hol legyenek, és mit csináljanak a gyerekek, akik persze mindeközben végtelen lelkesedéssel és örömmel készülődtek nekifutni a nyári szünetnek. Számukra az igazán nagy izgalmakat a bizonyítványosztás jelentette. De talán a szüleik számára is, elvégre az élet minden mással egyetemben a maga megszokott medrében csordogált, azon az útvonalon, amelyet évtizedekkel korábban kijelöltek azok, akik a világ eme fertályának sorsáról voltak hivatottak dönteni.

Ezekben a napokban a másfél hónappal korábbi csernobili atomerőmű-baleset hírei már nem szerepeltek az újságok címlapján, mint ahogy a suttogó rémhírek is eltűnedezni látszottak az utcákról és a Szabad Európa Rádióból arról, hogy a hatóságok mi mindent titkolnak el a sugárzásról, különösen annak mértékéről, és hogy a környező szocialista országok melyikében osztogatnak jótablettákat a lakosságnak. Magyarország az évtizedek óta megszokott képét mutatta a maga eseménytelenségével és a Kádár-kori hétköznapi panaszokkal, csöndes unalmával. Azok az emberek, akik ezen a hétfő reggelen munkába, esetleg iskolába siettek, az elmúlt több mint négy évtizedben immáron hozzászoktak ahhoz – vagy egyenesen abba születtek bele –, hogy a dolgok tőlük függetlenül zajlanak, a politikába és az ország ügyeibe nem szólhatnak bele, azt nyugodtan rábízhatják azokra, akiknek úgymond az a feladatuk. A valóság olyan szilárd és elmozdíthatatlanná dermedt, akár a vastagon lebetonozott utak és terek a néhány év leforgása

alatt fölhúzott lakótelepek körül: repedések egyelőre nem jelentkeztek, és az élet minden egyes rétegében és elemében olyan szervezeten folyt, mint a munka a gyárak futószalagjai mellett. Az ország – a környező baráti szocialista országokhoz, a béketábor tagjaihoz hasonlóan – leginkább egy szokványos hangyabolyhoz hasonlított, amelyben jól szervezeten, kilengések és események nélkül zajlanak a tennivalók, és mindenki szorgosan, kérdés és megakadás nélkül teszi a dolgát, rábízva magát a valahol a boly mélyén helyet foglaló, gyakran láthatatlan vezetőkre. Az idő lomhán csordogált, a napok egyformán teltek, és a hétfőt nem lehetett megkülönböztetni a keddtől, a keddet a szerdától, és így tovább. Még az olyan események sem jelentettek kuriózumot, hogy például ezen a napon az NDK-ból Magyarországra utazott tovább a Kínai Népköztársaság külügyminisztere, vagy hogy a Magyar Úttörők Szövetsége 40. éves jubileuma alkalmával ünnepi ülést tartottak a Parlamentben, mindeközben pedig Reagan elnök nem tartotta az Egyesült Államokra nézve kötelezőnek a SALT-II. nevű leszerelési megállapodás előírásait.

Azaz minden a maga megszokott medrében araszolgatott tovább. Egészen addig, amíg el nem jött az este, ennek az 1986. június 2-ai napnak az estéje, amikor is egy egész ország ült a televíziók akkor már jószerivel majdnem mindenhol színes képernyője elé, hogy végre többhónapnyi izgatott várakozás elteltével megnézhessék a magyar labdarúgó-válogatott bemutatkozását a világbajnokságon.

A Nemzetközi Labdarúgó Szövetség, a FIFA által rendezett és négyévente sorra kerülő, szerte a világon nagy érdeklődéssel várt esemény a tizenharmadik volt a világbajnokságok sorában. Még el sem hangzott az első mérkőzés kezdő sípjele, de a vb máris izgalmakat hozott. A FIFA ugyanis 1974-ben Kolumbiának ítélte a rendezés jogát, ám a dél-amerikai ország 1982-ben jelezte, hogy gazdasági problémái miatt nem tudja vállalni a világbajnokság lebonyolítását. Ekkor ugrott be a helyére Mexikó, amely 1970-ben már csinált egy sikeres és emlékezetes vb-t, és amelyet azonban 1985. szeptember 19-én hatalmas, a Richter-skála szerinti 8,1-es erősségű földrengés rázott meg. A szökőárral is járó természeti katasztrófa tízezer-nél több halálos áldozatot és jelentős anyagi károkat követelt. A mentés és a helyreállítás a kezdetektől fogva nemzetközi segítséggel történt, a kiváló szervezésnek és az összefogásnak köszönhetően pedig Mexikó rövidesen bejelentette, hogy nincs veszélyben a Mundial '86, azaz a futball-vb megrendezése. Részben ezt is bizonyítandó, 1985 decemberében a mexikóiak egy mini futballtornát szerveztek, többek között a magyar válogatott rész-

vételével. Ennek keretében Magyarország nemzeti tizenegye 1985. december 8-án éppenséggel ugyanabban az irapatói stadionban győzte le Kiprich tizenegyesgóljával a Koreai Köztársaság (azaz Dél-Korea) válogatottját, ahol fél évvel később első világbajnoki mérkőzését is játszotta – két nappal a vb nyitómeccse (Olaszország–Bulgária 1–1) után.

A szovjetek elleni futballmérkőzések a magyarok számára – de föltehetően a többi szocialista ország számára is – mindig különös pikantériával bírtak. A két ország válogatottja 1952 és 1991 között összesen 22 alkalommal játszott egymással. Ebből az első kettő még Moszkva–Budapest összecsapás néven futott, lévén, hogy a szovjet válogatott a helsinki olimpián játszotta első hivatalos mérkőzéseit, azt megelőzően nem hivatalos felkészülési meccseket vívott, többek között a magyar Aranycsapattal, amely éppenséggel az első ilyen találkozón, 1954. május 24-én 1–1-es döntetlent ért el, a következőn pedig (három nappal később) 2–1-re kikapott. E két találkozót 2000-től számolja a hivatalos válogatott mérkőzések közé a Magyar Labdarúgó Szövetség, utólag megtörve ezzel a vb-ezüstérmes, olimpiai bajnok és Európa-kupa-győztes Aranycsapat négyéves veretlenségi sorozatát, illetve 22 évvel a halála után plusz egy válogatottsággal megajándékozva az így immáron 101-szeres válogatott Bozsik Józsefet.

Az összesített mérleg alapján a szovjetek fölénye nyomasztó: a 7 döntetlen mellett a 22 találkozó felét ők nyerték, és csak 4-et a magyarok. Az utolsó magyar győzelem (2–0) 1978. október 11-én született. Jutott tehát bőven törleszténivaló a mexikói világbajnokságra, annál is inkább, hogy a szovjetek elleni mérkőzések az 1945 óta szovjet megszállás alatt lévő és a szovjet érdekszférába tartozó Magyarországon – még inkább az 1956-os forradalom leverését követően – valódi presztízzsel bírtak, és különös figyelem övezte őket. (Az egy és negyed éve regnáló szovjet pártfőtitkár, Mihail Szergejevics Gorbacsov közelgő, e tisztségében első budapesti látogatását pont 1986. június 2-án adta hírül a magyar pártlap, a *Népszabadság*.) A magyar labdarúgók nemegyszer azzal a teherrel léptek pályára, hogy tudták, a szovjetek ellen mindenképpen nagyon oda kell tenniük magukat, mivel vereség és rossz játék esetén azonnal elindulnak a pletykák és híresztelések arról, hogy lefeküdtek az ellenfélnek, lévén, hogy a szovjetek ellen állítólag nem szabad nyerni. Erre vonatkozó utasítás soha nem hangzott el még utalás gyanánt sem a szakvezetéstől, ennek ellenére tény, hogy a szovjet válogatott, a Szbornaja agresszív és technikás játékának a magyar válogatott majdnem négy évtizeden keresztül nemigen találta ellenszerét.

A történeti előzmények tehát nem voltak föltétlenül kedvezők, ennek ellenére a hangulat bizakodó volt. A magyar szakvezetés esetleges pesszimizmusára a válogatottnak az elmúlt két évben elért eredményei mellett – amelyeknek köszönhetően 1985 végén a nemzeti tizenegyet a legjobb európai együttesként, Mezey György szövetségi kapitányt pedig a legjobb európai kapitányként tartották nyilván – az se adott okot, hogy pontosan egy hónappal a mérkőzés előtt az akkor értelemszerűen a szovjet bajnokságban szereplő Dinamo Kijev a Kupagyőztesek Európa Kupája döntőjében döbbentően simán, 3-0-ra verte az Atlético Madridot. Ez volt a kijeviek második KEK-győzelme, az elsőt tizenegy évvel korábban szerezték, amikor is a fináléban éppenséggel a Ferencvárost győzték le, és a kispadon akkor is az a Valerij Lobanovszkij ült, aki 1986-ban, és akit nem melleleg alig három héttel a vb előtt, a finnek elleni váratlan döntetlent követően hívtak vissza a szovjet válogatott kapitányi tisztébe, amelyet különben korábban már kétszer betöltött. A Moszkvában is váratlan váltást a magyar futballvilágban kedvező fordulatnak tekintették, mondván, ilyen rövid idő alatt a még oly kiváló Lobanovszkij sem képes összerakni egy ütőképes szovjet válogatottot. Az optimista vélekedést az se gátolta, hogy a Dinamo Kijev edzői székét is megtartó szakember a 22-es vb-keretbe 12 játékost a KEK-győztes csapatból jelölt. Közülük nyolcan pályára is léptek a magyarok ellen.

A találkozóra a mexikói vb-n lejátszott mérkőzések nagy részéhez hasonlóan közép-európai idő szerint este 8-tól került sor – ami Mexikóban déli 12 órát jelentett. Az extrém hőség és a magas páratartalom ellenére azért választották ezt a szokatlan kezdési időpontot, hogy a vb mezőnyének többségét alkotó európai országokban kényelmesen nézhessék a tévéközvetítéseket. Ennek megfelelően 1986. június 2-án délben az irapuatói stadionban, részben foghíjas lelátók (15 ezer néző) előtt az olasz Agnolin sípjére a következő összeállításban kezdett a két csapat:

Magyarország: Disztl P. – Sallai, Róth, Garaba, Péter – Kardos, Nagy A., Détári – Kiprich, Bognár, Esterházy.

Szovjetunió: Daszajev – Larionov, Kuznyecov, Besszonov, Gyemjanyenko – Jaremcsuk, Zavarov, Jakovenko, Rác – Belanov, Alejnyikov.

A magyar csapat – miután az előző két vb-n szerepelt és a nemzetközileg legmagasabban jegyzett magyar játékos, Nyilasi Tibor a gerincműtétjét követően végül nem utazhatott el Mexikóba – a szóba jöhető legerősebb összeállításában kezdett, némi meglepetést csak az okozott, hogy a várakozások ellenére Mezey a korábban szintén makacs sérüléssel bajlódó Pétert jelölte balhátvédnek, nem pedig a jelentős nemzetközi rutinnal rendelkező

Vargát. A szovjetek pedig azzal húztak váratlant, hogy az előzetes csapat-hirdetés ellenére se a legnagyobb sztárjuknak számítót, a válogatottban összesen 112-szer szerepelt Blohin (aki a szóbeszédnek szerint szóváltásba keveredett az ellenkezést nem tűrő Lobanovszkijjal), se az új csillag, a szovjet bajnokság gólkirálya, Protaszov nem lépett pályára. A bennfentesek számára már kevésbé keltett meglepetést, hogy a szintén nagynevű középhátvéd, Civadze is kimaradt a csapatból, a Dinamo Kijev és a Dinamo Tbiliszi játékosai közötti ellentétéről ugyanis több helyről lehetett hallani. Külön érdekessége volt a mérkőzésnek, hogy a szovjet válogatottban ott volt egy kárpátaljai (korabeli elnevezéssel: kárpát-ukrajnai) magyar, Rácz László, ugyancsak a Dinamo Kijev csapatából. Igaz, az ő magyarságát a korabeli sajtó meglehetősen szőrmentén kezelte – az internacionalizmus jegyében nem is nagyon került szóba –, a mérkőzésekről szóló tudósításokban például a magyar lapok is rendre Racnak írták a nevét.

A magyarok a megszokott piros mezt, fehér nadrágot és zöld sportszárat viselték, a szovjetek ugyancsak a szokásos fehér mezükben léptek pályára, rajta a vörös betűs CCCP felirattal. (A televíziós közvetítések okán akkor még gondolni kellett azokra is, akiknek fekete-fehér készülékük volt, úgyszólván ennek megfelelően ügyeltek arra, hogy a mindenkori két csapat szerelése egymástól élesen elütő legyen.) A két csapatkapitány, Nagy Antal és Gyemjanyenko választott, miközben odahaza, Magyarországon tízmillió tekintet szegeződött a képernyőkre, hogy Vitray Tamás televíziós közvetítését figyelve végigizgulja a hónapok óta nagyon várt mérkőzést, és több ezer kilométer távolságból kiszurkolja a győzelmet, amelyben egyébként a többség bízott.

Az ország több mint egy esztendeje, amióta a nemzeti csapat a földkerekség országai közül elsőként kiharcolta a továbbjutást, a vb lázában égett, és a futball világán kívül és belül egyaránt úgy gondolták, hogy végre itt az idő, amikor a magyar válogatott egy kétéves sikerszériára fölteheti a koronát. Ennek pedig az első állomása lehetett a szovjetek elleni első csoportmérkőzés, amellyel kapcsolatban a legpesszimistábbak se vártak döntetlennél rosszabb eredményt. (Kivéve Végh Antal író, aki a Mundial után megjelent híres-hírheft könyvében */Gyógyítatlan!* azt állítja, hogy a szovjet mérkőzés napján 3–0-s magyar vereséget jósolt egy taxisnak.) Abban a fölfokozott lelkiállapotban pedig, amikor a lapok megírták, hogy egy számítógépes program a magyar csapatot dobta ki a Mundial '86 favoritjának, a nem hivatalos világranglista a 2. helyre sorolta Magyarországot, és a magyar csapat

kapitánya a híradások szerint állítólag egyenesen világbajnoki címet ígért, végképp nem.

A magyarok kezdték a játékot. Bognár a kezdőkörben legurította a labdát Détárinak, aki máris hátrатette Róthnak, akitől a leghátul helyet foglaló Kardoshoz került a játékszer. (Szinonimaként ide akár jöhetne a „pettyes” is, ez azonban jelen esetben nem lenne helytálló kifejezés. A mexikói világbajnokság hivatalos labdája, az Azteca ugyanis nem pettyes volt, hanem a hatszögletű, varrott bőrlemezekre festett sötét színű, geometriai formák tenyéryni köröket formáltak a felületén.) Kardos hazaadott Disztl Péternek, aki az akkori szabályok szerint megfoghatta kézzel a labdát, párat pattintott vele, majd kidobta Sallainak. A magyar jobbhátvéd egy csellel lerázta az őt megtámadó Alejnyikovot, és máris továbbpasszolt Kiprichnek, aki rögvést indította is volna Esterházyt, ha amaz elől nem tudtak volna tisztázni a szovjet védők.

Minden úgy indult tehát, ahogy a nagykönyvben meg volt írva: a magyarok ezekben a kezdeti másodpercekben bátornak és lendületesnek látszottak, és ahogy az elmúlt két évben számtalanszor, ezúttal is igyekeztek az ellenfelet már a saját térfelükön letámadni és megzavarni. Az első felhördülés is akkor hangzott föl a nézőtérről, amikor a középen kiugrani készülő Détárit csak ügyyel-bajjal szerelték a szovjet védők.

Alig fél perccel később azonban Péter fölírta a jobb szélén elhúzó Larrionovot, a megítélt szabadrúgást Rácز ívelte ballal középre, a labda Zavarovról lepattant, pontosan Jakovenko elé, aki három magyar védő, valamint az elvetődő Disztl mellett laposan a hálóba lőtt.

Az ilyesmire szokás mondani, hogy erre senki nem számított: se a szakvezetés, se a játékosok, még kevésbé a közvélemény és a mérkőzést figyelő ezerfejú cészár. Csüggedtségre azonban nem volt ok, elvégre a magyar csapat a közelmúltban számtalanszor bizonyította, hogy képes fordítani. Az első három vb-selejtezőt például vert helyzetből fölállva nyerte meg. Jakovenko gólja korán esett, még volt hátra 87 perc, ami alatt bármi történhet.

Történt is.

Alig telt el egy perc, megint csak Rácз volt az előkészítő, aki Gyemjanenko átadását gurította a magyar tizenhatos előterében az expresszvonatként érkező Alejnyikov elé, a kevés nem kijevi futballista egyike pedig – a Dinamo Minszk támadója – az úgynevezett kígyótérről, igazítás nélkül vágta a labdát a bal alsó sarokba. A korábban a vb várható nagy fölfe-dezettjei között emlegetett Disztl Péter vetődött ugyan, ám esélye se volt.

Ez már hidegzuhany volt a javából. Nemcsak a 2–0-ás szovjet vezetés volt sokak számára meglepetés, hanem az is, hogy a mérkőzésből még mindössze 4 perc telt el, és még inkább sokkoló volt látni, hogy a magyar csapat ettől kezdve nem volt ura a helyzetnek. A pirosmezesek szervezetség és elképzelés nélkül futkároztak a pályán – már amennyire képesek voltak erre –, koncepciót és játékot egyáltalán nem mutatva. Valahogy úgy, ahogyan a hangyák, amikor valaki széttapossa a bolyt.

Vitray hangja el-elcsuklott. Az irapatú stadionban a Szovjetunió vörös zászlaját lengették a lelátón, az a maroknyi magyar, aki az IBUSZ szervezésében és a Népsport játékaának nyerteseként személyesen is jelen volt Mexikóban, döbbenet és csöndben hallgatott. Akárcsak a másik tízmillió odahaza, a képernyők előtt.

Most egyszeriben irgalmatlanul hosszúnak tűnt a hátralévő 86 perc. Az történt, ami korábban a magyar válogatott mérkőzései kapcsán a rémálomokban se fordult elő: játékos, szakvezető és néző egyaránt azt kezdte várni, hogy csak érjen véget minél hamarább ez a mérkőzés, fejeződjék be gyorsan a kínszenvedés.

Ám az egyelőre reménytelenül távolinak tűnt.

A 14. percben Mezey kapitány cserére határozta el magát, és a többiekénél is indiszponáltabbnak tűnő, korábban ugyancsak sérüléssel bajlódó Róth helyett Burcsát küldte pályára. A középpályás két perccel később remek labdát tálalt Kiprich elé, aki a jobbösszekötő helyéről kapura lőtt, ám Gyemjanyenko szögletre mentett. Legalább megvolt az első magyar helyzet.

A 22. percben viszont Belanov kapott pazar átadást, a későbbi aranylabdás senkitől nem zavartatva tört be a magyar tizenhatoson belülre, ahol Kardos buktatta. A jogosan megítélt büntetőből maga a sértett rúgta a harmadik szovjet gólt.

Az első félidő végén Kiprich szöglete nyomán Kardos fejlehetett kapura, a bal alsó sarokra tartó labdát azonban Daszajev parádés vetődéssel kiütötte. Nem sokkal később Bognár lövését védte a Szpartak Moszkva kapusa. Legalább némi jele volt annak, hogy a magyar csapat is a pályán van.

A szünetet követően magyar mezőnyfőlény bontakozott ki, a pirosmezesek birtokolták többet a labdát, helyzetig azonban megint csak a szovjetek jutottak el, a nagy lendülettel játszó Rácز révén, akinek 14 méterről leadott lövése alig kerülte el a magyar kaput.

Minden bizonnyal a meddő magyar főlényt próbálta gólra váltani Mezey György akkor, amikor a 62. percben Péter helyett Dajkát cserélte be. A magyar csapat ezzel balhátvéd, illetve az elől egyedül árválkodó Esterházyt le-

számítva ballábás játékos nélkül maradt. (A szovjetek is kihasználták mindkét cseréjüket, a 70. percben Rogyionov, a 73.-ban Jevtusenko lépett pályára.) Akit azonban esetleg némi bizakodással töltött el az, hogy az utóbbi percekben a magyarok valamivel többet birtokolták a labdát, annak a 67. percben végképp csatlakoznia kellett: Jakovenko végigszalomozott a pályán, mint a kés a vajban, akadálytalanul elszárguldott minden útjába kerülő magyar mellett, Jaremcuk elé tálalt, akinek nem volt nehéz a kifutó Disztl mellett az üres kapuba lőnie.

Hét perccel később a kijevi középpályás ismét gólt szerezhetett volna, ám ebben a labdáért vele versenyt futó Dajka megakadályozta. Az összesen 24 válogatott meccsen szereplő Honvéd-csatár pályafutásának nagy pechje, hogy címeres mezben egyetlen találatot ért el, az is egy öngól volt, ezen a mérkőzésen.

„Katasztrófa” – mondta Vitray az ötödik szovjet gól után.

Pedig még mindig nem volt vége.

A 78. percben Kardos ezúttal Larionovot rántotta le a magyar büntetőterületen belül. A tizenegyest most a frissen beállt Jevtusenko lőtte, mégpedig nagy erővel a kapu bal felső sarka mellé. A vb után hamarjában megjelent könyvek sorában volt, amelyik biztosra vette, hogy a kijevi csatár szándékosan kegyelmezett meg a magyaroknak.

Két perccel később ellenben már nem volt irgalom: Daszajev kidobásából Zavarov futott végig akadálytalanul a pályán, majd Alenyikov elé tálalt, aki a magyar kapu előtt ütközött Garabával. A labda Rogyionov elé gurult tovább, ő pedig senkitől nem zavartatva a hálóba lőtt. Mind Vitray Tamás a televíziós közvetítésben, mind másnap a *Népsport* azt állította, hogy Alenyikov föltartotta Garabát, ezért a gólt nem kellett volna megadni.

Agnolin megadta. Nem mintha ennek lett volna különösebb jelentősége.

A hátralévő percek a szovjet csapat önfeledt játékával teltek. Magyar szemszögből megváltásként érkezett a mérkőzés végét jelző hármas sípszó. Az eredményjelző mind az irapatói stadionban, mind a tévékészülékeken a hihetetlennek tűnő, ennek ellenére könnyörtelen valóságot mutatta: Szovjetunió–Magyarország 6–0.

Azon a földrajzi szélességen, ahol Magyarország fekszik, júniusban van fent legtovább a Nap. Ezen a hétfőn azonban este tízre, amikor befejeződött a magyar–szovjet világbajnoki csoportmérkőzés, teljesen besötétedett. Egy ország ült teljes megdöbbenéssel a kikapcsolt televíziók előtt – a szóbeszéd szerint volt, aki ki is dobta az ablakon a készüléket –, és egyre csak azt találgatta, hogy de hát mi történt. Mi lett ezzel a jobb sorsra érdemes,

mindenki által szeretett és sokra tartott válogatottal, amelyiktől azt várták – nem indokolatlanul –, hogy megismételje az ötvenes–hatvanas évek nagy magyar futbalsikereit?

Válasz egyelőre nem született. Csak az látszott biztosnak, hogy 1986. június 2-án délben a mexikói Irapuatóban valami visszavonhatatlanul és teljességgel váratlanul véget ért.